

Hülya Őimga ile Türkiye’de Feminist Felsefe Üzerine

Fulden İbrahimhakkıoğlu

Feminist Tahayyül, 7(1): 249-260.
(Söyleři)

ISSN 2777-6711

feministtahayyül
ULTR 7(1) 2024

FEMİNİST FELSEFE

Hülya Şimşak ile Türkiye’de Feminist Felsefe Üzerine

Fulden İbrahimhakkıoğlu

Feminist felsefenin bugün Türkiye’de bir geleneği olduğunu söyleyebilir miyiz? Feminist felsefenin Türkiye’deki tarihini düşündüğünüzde aklınıza gelen “kurucu anlar” ya da kurucu figürler var mı? Böyle bir geleneği oluşturmanın önündeki engeller sizce neler?

Türkiye’de feminist felsefenin bir geleneği olup olmadığı sorusuna “evet” demek mümkün; ama bence asıl mesele, bu geleneğin nasıl bir gelenek olduğunu doğru tarif etmek. Türkiye’de feminist felsefe, felsefe bölümleri içinde yerleşik bir alt-alan gibi işlemedi; daha çok disiplinlerarası katkı sağlama biçiminde yürüdü. Hareketin pratik-politik gündemini kuran ve kurumsal taşıyıcılığı güçlendiren isimlerin çoğu sosyal bilimlerden geldi; felsefe ise tartışmanın teorik altyapısını yoğunlaştıran, kavramları keskinleştiren bir işleve sahip oldu.

Soru, feminist felsefenin “kurucu anları”nı soruyor ama bu soruyu Türkiye’de feminizmin çıkışı ve gelişmesinden ayıramayacağımız için soruyu bu bağlamda yanıtlamak istiyorum. 1980 sonrası dönem Türkiye’de feminist hareket için genellikle bir başlangıç noktası olarak kabul edilir. 1980’lerin ortasından itibaren Nermin Abadan-Unat, Necla Arat, Şirin Tekeli, Fatmagül Berktaş, Yıldız Ecevit, Ferhunde Özbay, Feride Acar, Deniz Kandiyoti, Nükhet Sirman gibi isimlerin öncülüğünde feminist hareket ivme kazandı. Bu canlanmanın simgesel “kurucu an”larından ilki 1987’deki “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü” idi. Daha sonra çeşitli illerde cinsel tacizi görünür kılmak ve protesto etmek için aylarca sürdürülen “Mor İğne” gibi kampanyalar feminist hareketin görünürlüğünü arttırdı ve kamusal tartışmanın dili değişmeye başladı. 1990’lar ise daha çok kurumsallaşma dönemi oldu. “Pazartesi Dergisi”nin 1995’te feminist bir yayın olarak ortaya çıkışı, hareketin düzenli bir yayın organına

kavuşması anlamına geliyordu. Aynı dönemde üniversitelerde -başta İstanbul ve Ankara olmak üzere- Kadın Araştırmaları Merkezleri kuruldu ve akademik feminist düşünce için kalıcı kurumsal yapılar oluştu. “Fe Dergi” gibi hakemli mecralar, “Amargi” gibi dergiler tartışmaları geniş kitlelere ulaştırdı. Metis’in “Kadın Araştırmaları” dizisi gibi yayınlar feminist literatürün sürekliliğini güçlendirdi. 2000’ler sonrasında ise LGBTİ+ hareketi, queer teori, postkolonyal feminizm gibi yeni perspektifler tartışmaya dahil oldu ve hareket çeşitlendi.

Yeniden vurgulayalım, Türkiye’de feminizmin omurgasını çoğu zaman sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, antropoloji ve kültürel eleştiri oluşturdu. Peki felsefe neredeydi? Çözümleyici ve eleştirel bakışı, ‘problem gören’ gözü kazandıran işleviyle—tam da merkezde. Felsefe, bu işleyiş içinde özne, özgürlük, haklar, hakkaniyet, eşitlik, adalet, etik sorumluluk, kimlik, farklılık ve kültür gibi başlıklarda kavramsal netleştirme yapan bir “arka plan gücü” gibi çalıştı. Bu ekosistemde felsefenin etkisi “kurucu an” ya da “kurucu kadro” üretmekten ziyade, problemleri netlikle tespit etmek, tartışmanın kavramlarını berraklaştırmak, teorik çerçeveleri sağlamlaştırmak biçiminde kendini gösterdi. Örneğin Türkiye’de feminizmin kurucu kadrolarını oluşturan duayen hocalarımız sıklıkla, toplantılarda okuyup tartıştıkları feminist felsefe metinlerinden, Shulamith Firestone, Simone de Beauvoir, Mary Wollstonecraft gibi felsefecilerin eserlerinden bahsederler.

Sonuç olarak kanımca, Türkiye’de bir feminist felsefe geleneği var; ama bu gelenek, felsefenin tek başına ürettiği bir gelenek değil—disiplinlerarası bir ağın içinde felsefenin kavramsal kurucu rol oynadığı bir yapı. Feminist felsefenin kurucu kadrolarına gelirse, her ne kadar doğrudan “feminist felsefeci” olarak tanımlanan kurucu figürlerden bahsetmek zor olsa da Türkiye’de feminist felsefe ve toplumsal cinsiyet tartışmalarının kavramsal dilini kurmakta ve görünür kılmakta öne çıkan isimlerden biri Zeynep Direk’tir. Bir başka isim ise Şeyla Benhabib’dır. Benhabib’in feminist teori ile normatif felsefeyi buluşturan çalışmaları Türkiye’deki tartışmalar için güçlü bir teorik referans zemini oluşturmuştur. Bu kavramsal hattın içinde ben de feminist etik ve varoluşçu etik kesişiminde, özellikle Beauvoir okuması,

etik sorumluluk, haklar ve toplumsal cinsiyet perspektifi üzerinden yürüttüğüm dersler ve çalışmalarla feminist felsefenin Türkiye’deki dolaşımına katkı vermeye çalıştım. Günümüzde de esas alan olarak feminist felsefe çalışan isimler olduğu gibi, uzmanlık alanları feminist felsefe olmadığı halde derslerinde bu perspektife vurgu yapan pek çok başka isim var. Ayrıca bu alanın sürekliliği açısından, bu gelenekte yetişmiş ve bugün farklı kurumlarda öğretim üyeliği ve araştırma yapan Fulden İbrahimhakkıoğlu gibi isimlerin varlığı da önemli bir aktarım kanalı oluşturuyor.

Bence Türkiye’de feminist felsefe geleneğinin önündeki engellere değinirken bir noktayı net biçimde görünür kılmak gerekiyor: Türkiye’de feminist felsefe, bırakın felsefede bir uzmanlık alanı olarak kabul görmeyi, çoğu zaman felsefenin meşru konusu olarak bile addedilmiyor. Toplumsal cinsiyet perspektifi felsefeye dışarıdan “eklenen” bir hassasiyet ya da başka disiplinlerin alanına ait bir tema gibi konumlandırılabilir. Bu da feminist felsefenin, felsefenin içinden konuşan bir yöntem ve araştırma alanı olduğu gerçeğini baştan görünmezleştiriyor.

Bu görünmezliğin bir boyutu da akademik emek dağılımında ortaya çıkıyor. Feminist felsefeyle ilgilenmek elbette yalnızca kadın felsefecilerin işi değil; hatta böyle bir yeterlilik/zorunluluk fikri problemlili de olur. Ama pratikte, bu alanın yükünü çoğu zaman kadın felsefecilerin taşıdığı; feminist felsefenin çoğunlukla “kadın hocaların ilgi alanı” gibi kodlandığı görülüyor. Bu kodlama iki sonuç doğuruyor: Bir yandan -“kişisel ilgi” hatta “takıntı” gibi düşünülebildiği için- alanın kurumsal meşruiyetini zayıflatıyor, diğer yandan da zaten yoğun olan akademik emeği belirli bir gruba yüklüyor.

Burada felsefe bölümlerinin erkek egemen yapısı da devreye giriyor elbette. Bölümlerin kadro kompozisyonu, karar mekanizmaları, hangi derslerin “olmazsa olmaz” sayıldığı ve hangi uzmanlıkların prestijli görüldüğü gibi başlıklarda bu egemenlik etkisini hissettirebiliyor. Sonuçta feminist felsefe çoğu yerde seçmeli, dönemsel ve kişiye bağlı kalıyor: ders açan hocanın varlığına/yokluğuna göre alan görünür olup kaybolabiliyor. Bu da

kuşaklar arası aktarımı kesintiye uğrattıyor; hoca-öğrenci zinciri, düzenli ders havuzu ve süreklilik taşıyan tez/yayın hattını kurmayı zorlaştırıyor.

Buna ek olarak akademik teşvik-ekosistemi (tez, proje, yayın, atama-yükseltme ölçütleri) feminist felsefeyi güvenli bir uzmanlık alanı gibi kodlamadığında, genç akademisyenler bu alana “yatırım yapmayı” riskli görebiliyor. Disiplinlerarasılığın kendi paradoksu da burada çalışıyor: Kadın/toplumsal cinsiyet çalışmaları çok verimli bir alan açsa da felsefenin içinden özerk bir “feminist felsefe geleneği” üretmek yerine, felsefeciyi bazen dışarıdan katkı veren konuma itebiliyor.

Son olarak daha geniş kamusal-politik iklim de belirleyici: Toplumsal cinsiyet meselesi kutuplaştırıcı bir başlığa dönüştüğü ölçüde, akademide ders açmaktan araştırma yapmaya, etkinlik düzenlemekten görünür olmaya kadar pek çok düzeyde çekingenlik ve otosansür üretilebiliyor. Oysa bir gelenek, yalnızca iyi metinlerin birikmesiyle değil; o metinleri taşıyan düzenli dersler, kurumsal meşruiyet, kuşaklar arası aktarım ve kamusal dolaşım ile oluşur. Bu halkalardan biri zayıfladığında, Türkiye’de feminist felsefenin durumu “var olan ama kırılğan” bir gelenek olarak kalır.

Türkiye’de felsefe bölümlerinde feminist felsefeciler kendilerini nasıl bir konumda buluyor?

Türkiye’de felsefe bölümlerinde feminist felsefecilerin kendilerini buldukları konumu “içeride ama kenarda” diye tarif edebiliriz belki de. Yani kurumsal olarak bölümün içindeler; ders veriyor, öğrenci yetiştiriyor, tez yönetiyorlar. Ama feminist felsefe çoğu yerde hâlâ felsefenin “çekirdek” alanlarıyla aynı meşruiyet düzeyinde görülmediği için, bu uzmanlık çoğu zaman bölümün merkezinden ziyade çevresinde konumlanıyor: Seçmeli derslere, dönemsel açılan seminerlere, lisansüstü düzeydeki derslere sıkışabiliyor. Bu da feminist felsefecinin kendisini bir yandan “bölümün parçası”, öte yandan sürekli “alanını gerekçelendirmek zorunda kalan” biri gibi hissetmesine yol açıyor.

Bu konumu anlatırken daha önce de değindiğimiz küçük ama önemli bir ayrımı da belirtmek gerekir: Kadın felsefeci ile feminist felsefeci aynı şey değil, bildiğimiz gibi. Kadın felsefeci olmak demografik/kimlikle ilgili bir tanımdır; feminist felsefeci olmak ise felsefi sorunlara feminist kuramın dertleriyle yaklaşan, kavramların cinsiyetlendirilmiş varsayımlarını görünür kılan bir entelektüel konumdur. Dolayısıyla her kadın felsefeci feminist değildir; dahası bazıları bilinçli biçimde bu etiketi benimsemeyebilir de. Buna rağmen, feminist felsefeyle uğraşanların önemli bir kısmının kadın olması da tesadüf değildir. Burada “yaşanmışlıkların epistemik etkisi” devreye girer: *Standpoint* feminizminin de vurguladığı gibi, toplumsal konum yalnızca bir “bakış açısı” değil, hangi soruların acil ve görünür hale geldiğini etkileyen bir deneyim ve bilgi kaynağı olabilir. Kadınların akademide, kamusal alanda ve gündelik yaşamda karşılaştıkları eşitsizlikler, çoğu zaman “doğal” sayılıp görünmez bırakılan normları fark etmeyi; “nötr” diye sunulan kavramların kime göre nötr olduğunu sormayı kolaylaştırabiliyor. Bu, kadınların epistemik olarak “daha doğru” olduğu anlamına gelmez; ama feminist felsefeye yönelme motivasyonunun ve problem seçiminin deneyimle daha sık keşişbilmesini büyük ölçüde açıklar.

Bu noktada bir yanlış algının da sürekli devreye girdiğini fark ediyoruz: Felsefe bölümlerinde “feminist” diye anılan felsefeciler elbette sadece feminizm ve toplumsal cinsiyetle ilgili dersler vermiyor; çoğu, etik, siyaset felsefesi, fenomenoloji, varoluşçuluk, çağdaş felsefe, insan hakları gibi ana akım sayılan alanlarda da ders veriyor ve yayın yapıyor. Ancak bölüm içi algıda, kişinin bu farklı uzmanlıkları çoğu zaman geri plana itilip “esas alanı feminizm” gibi etiketlenabiliyor. Bu etiketleme bazen iyi niyetli bir kısaltma gibi görünse de pratikte alanın meşruiyetini kırılganlaştırabiliyor: Bir yandan feminist felsefeciyi bölümün “kenarına” iterken, diğer yandan onun felsefe alanına yaptığı katkıyı görünmezleştiriyor.

Bir diğer deneyim, iki yönlü bir “sıkışma” olarak adlandırılabilir. Bir yandan disiplinlerarası alanda (toplumsal cinsiyet çalışmaları, sosyoloji, siyaset bilimi, edebiyat eleştirisi) feminist felsefeden katkı bekleniyor; diğer yandan felsefe bölümünün içinde feminist felsefe “otantik felsefe”nin yanında tali görülebiliyor. Bu çift yönlü durum, feminist felsefeciyi hem çok

üretken bir kesişim noktasına yerleştiriyor hem de zaman zaman “aradalık” hissi yaratıyor. Yine de bu aradalığın üretken bir yanı var: Feminist felsefeci, bölüm içinde felsefenin temel kavramlarını (özne, akıl, bilgi, etik, adalet, özgürlük) yeniden düşünmeye açtığında, yalnızca “bir konu eklemiyor”, felsefenin düşünme biçimini genişletiyor. Dolayısıyla bugün birçok feminist felsefeci, kendini bölüm içinde bazen görünmezleştirilen ama tam da bu nedenle kavramların merkezine dokunarak alanı dönüştürme kapasitesi taşıyan bir konumda buluyor: Belki biraz yalnız, ama epey etkili.

Birçok feminist felsefeci kendi kurumlarında toplumsal cinsiyet çalışmaları programları ile bağlantılı çalışıyor. Bu programlarda sosyal bilimlerin (ve özellikle sosyolojinin) daha ağır bastığını görüyoruz. Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde felsefenin rolü nedir veya ne olmalıdır?

Toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarının Türkiye’de çoğu zaman sosyal bilimlerin— özellikle de sosyolojinin—dili ve yöntemiyle ilerlemesi çok anlaşılır; çünkü bu alan, tarihsel olarak hem feminist hareketle hem de sahaya, kuruma ve gündelik hayata temas eden— şiddet, bakım emeği, aile, çalışma hayatı, göç, hukuk, eğitim, medya gibi—araştırma alanlarıyla genişledi. Ama tam da bu nedenle, felsefenin rolü programların teorik ve eleştirel kapasitesini derinleştiren, çoğu zaman da tartışmayı daha keskin ve tutarlı kılan bir bileşen.

Bence felsefenin katkısını üç düzeyde düşünmek iyi olur. Birincisi, felsefe toplumsal cinsiyet çalışmalarına kavramsal açıklık sağlar: “cinsiyet”, “toplumsal cinsiyet”, “kimlik”, “özne”, “özerklik”, “rıza”, “eşitlik”, “adalet”, “şiddet”, “bakım”, “emek” gibi temel kavramların neyi varsaydığını ve hangi anlam kaymalarına açık olduğunu gösterir. Sosyal bilimlerin çoğu zaman bu kavramları işlevsel biçimde kullanmak zorunda kalır; felsefe ise tam da bu işlevselliğin içine gömülen öncülleri görünür kılar.

İkincisi, felsefe normatif bakış açısını üstlenir: Toplumsal cinsiyet çalışmaları çoğu zaman “olanı” analiz eder; felsefe ise etik-politik gerekçelendirme yaparak “olması gereken” ile

İlgili tartışmanın zeminini güçlendirir. Örneğin eşitlik derken neyi kastediyoruz—fırsat eşitliğini mi, yapabilirlikleri mi, tanınmayı mı, kaynakların yeniden dağıtımını mı? Hak dediğimiz şeyin gerekçelendirilmesi nasıl yapılır? Özgürlük, seçim, rıza gibi kavramları erkek egemen koşullar altında yeniden nasıl düşünebiliriz? Bu sorular, programların yalnızca betimleyici olmaktan kurtararak, eleştirel ve gerekçeli olmasını sağlar.

Üçüncüsü, felsefe toplumsal cinsiyet çalışmalarına yöntemsel bir refleksivite kazandırır: Bilgi nasıl üretiliyor, kim konuşuyor, hangi deneyimler “veri” sayılıyor, hangi deneyimler “özel” diye dışarıda bırakılıyor? Örneğin, epistemik adaletsizlik tartışmaları, bilim felsefesi ve etik, bu soruları gündeme taşır. Böylece toplumsal cinsiyet çalışmaları yalnızca toplumu analiz eden bir alan olmaktan çıkar; kendi bilgi üretim koşullarını da sorgulayan bir alan haline gelir. Bu, özellikle Türkiye gibi “toplumsal cinsiyet” tartışmasının sık sık politikleştirilip karikatürize edildiği bağlamlarda, alanın akademik meşruiyetini de güçlendirir.

“Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde felsefenin ne olmalıdır?” sorusuna gelirse: Bence felsefenin rolü, programlara dışarıdan “feminist felsefe dersi eklemek”le sınırlı kalmamalı. Felsefe, programın çekirdeğine iki biçimde yerleşebilir. Birincisi, toplumsal cinsiyet çalışmalarında kullanılan temel kavramları ele alan ortak bir “kavramsal okuryazarlık” modülü. İkincisi, programın her alanına sızan bir “argüman, bağlantı kurma sorunlarını tanıma ve etik gerekçeleştirme” boyutu. Öğrencinin yalnızca literatürü özetlemesini değil, hangi iddiayı hangi gerekçelerle savduğunu açıkça kurmasını sağlayan bir felsefi farkındalık. Böyle bir yerleşim, sosyal bilimlerin ağırlığını azaltmaz; tersine, ürettikleri bilgiyi daha güçlü bir teorik çerçeveye oturtur. Kısacası felsefe toplumsal cinsiyet çalışmalarında “misafir” değil; kavramları, normatif çerçeveyi ve bilgi üretim koşullarını görünür kılarak alanın düşünsel derinliğini artıran, sessiz ama belirleyici bir ortak olmalıdır.

Feminizmin felsefeyle karşılaşmasında felsefe nasıl dönüşür? Feminizme ne olur?

Bu çok güzel bir soru. Feminizm felsefeyle karşılaştığında sadece felsefeye yeni bir konu/alan eklenmiyor, felsefenin kendisine dair bazı varsayımlar da sorgulamaya açılıyor. Esasında, “feminist felsefe”nin anlamı da tek değil: En basit düzeyde feminist felsefe, feminist bir perspektiften felsefe yapmak -yani toplumsal cinsiyet ve eril iktidarı merkeze alan bir gözlükle felsefi sorulara bakmak- anlamına gelebilir, bu işin metodolojik yüzü. Ama iş bununla sınırlı kalmıyor; feminist felsefe aynı zamanda felsefe geleneğine dönük bir eleştiri pratiği: Klasik metinleri feminist kaygılarla yeniden okumak, androsentrik öncülleri açığa çıkarmak ve “nötr” diye sunulanı tartışmaya açmak. Üçüncü bir anlam ise içerikten doğuyor: Feminizmin içinden felsefeyi yeni sorulara zorlayan başlıklar çıkıyor, cinsiyetin ontolojisi, bakım etiği, epistemik adaletsizlik, beden, rıza, bağımlılık, kırılabilirlik, ayrımcılık ve baskı gibi konular, felsefenin “geleneksel alanları”na (metafizik, epistemoloji, etik, siyaset felsefesi) doğrudan müdahale ediyor. Kısacası feminist felsefe, “bir tür felsefe” olmaktan çok, felsefenin farklı alanlarında iş görmemizi sağlayan bir yaklaşım ve müdahale biçimi.

Bu temasın felsefeyi dönüştürdüğü yerler çok çeşitli aslında. Birincisi, felsefe “özne” fikrini yeniden düşünmek zorunda kalıyor: Özne gerçekten soyut, bedensiz, ilişkilerden bağımsız, tekil bir fail mi; yoksa toplumsal ilişkiler içinde kurulan, cinsiyetlendirilmiş, kırılabilir, bağımlılık ve ilişkisellikle şekillenen bir şey mi? İkincisi, bilgi anlayışı değişiyor: Feminist epistemoloji ve özellikle *standpoint* çizgisi, bilmenin “hiçbir yerden bakış” olmadığını, toplumsal konumun hangi soruların görünür hale gelmesini etkilediğini hatırlatıyor; deneyimi, duyguyu, pratik aklı ve sosyal etkileşimi bilgisel değeri olan kaynaklar olarak yeniden konumlandırıyor. Üçüncüsü, etiğin ve siyaset felsefesinin dili dönüşüyor: “İnsan” sorusu, adalet, egemenlik ve haklar gibi dertlerin yeniden ele alınmasının yanı sıra, genel olarak sosyo-politik soruların, ataerki, ayrımcılık ve baskı üzerinden yeniden düşünülmesi gerektiği fikri felsefenin normatif ufkunu genişletiyor. Bu dönüşümler aslında, felsefeye bir şey “eklemek” değil; felsefenin merkez kavramlarını yeniden tartışmaya açmak demek.

Bunun yanında feminizm de felsefeyle karşılaştınca dönüşüyor. Bir kere, feminizm kendi kavramlarının sınırlarını daha açık biçimde tartışmak zorunda kalıyor: “feminizm” dediğimiz şey tarihsel bir siyasal harekete mi işaret ediyor, yoksa kadınlara yönelik adaletsizliklerin var olduğu kabulüne mi? Feminizm yalnızca “kadınların ezilmesi”yle mi ilgilenmeli, yoksa daha geniş bir tahakküm eleştirisinin parçası mı olmalı? Bu tartışmalar, feminizmin kendisini daraltmıyor; tam tersine onu kavramsal olarak daha dikkatli ve kendi iç çoğulluğunu daha görünür kılıyor. Felsefi karşılaşma, feminizmin normatif gerekçelendirmesini de keskinleştiriyor: Hangi adaletten söz ediyoruz; eşitlik derken neyi kastediyoruz; “özgür seçim” dediğimiz şey hangi koşullarda anlamlı? Feminizm, felsefe sayesinde daha sistematik, daha argümantatif, daha kavramsal bir dile kavuşuyor.

Sonuç olarak, “Feminizm felsefeyle karşılaştınca ne olur?” sorusuna şöyle cevap veririm: Felsefe, kendi evrensellik iddialarını daha mütevazı ama daha dürüst bir şekilde yeniden kurmayı öğrenir; feminizm de hem kavramsal netlik kazanır hem de kendi iç çoğulluğunu felsefi bir açıklıkla tartışabilir hale gelir. İki tarafa da düşünsel bir kazanım sağlar: Daha iyi sorular, daha dikkatli içeriklendirilmiş kavramlar ve daha sağlam bir eleştiri dili.

Feminist felsefenin bugünkü temel sorusu ya da soruları nedir? Sizce bugün feminist felsefenin ihmal ettiği ya da dokunmaktan kaçındığı sorunlar var mı? Feminist felsefe sizce bundan sonra hangi yöne doğru evrilmeli?

Bugün feminist felsefenin temel sorularına birkaç açıdan yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum. Birincisi özne ve özgürlük meselesi. İkincisi cinsiyetin ontolojisi ve politik dilin sınırları: “kadın”, “erkek”, “toplumsal cinsiyet” gibi kavramları ya da kategorileri, siyasal mücadeledeki yerlerini sarsmadan ama dışlayıcılık/ayırıcılık yaratmalarına izin vermeden nasıl kullanabiliriz? Diğer bir deyişle, kavramsal ile eylemsel olanın arasındaki denge nasıl kurulur? Üçüncüsü ise bilgi, otorite ve epistemik adalet: kim konuşuyor, kime inanılıyor, kimin deneyimi bilgi sayılıyor? Bu üç konu, etik ve siyaset felsefesi ile yakından ilintili elbette.

İhmal edilen ya da dokunmaktan kaçınılan sorunlar var mı sorusuna cevabım ise “kanımca evet.” Gördüğüm en büyük sorun toplumsal cinsiyetle ilgili kavramların gittikçe daha fazla bulanıklaşması riski: Kimi tartışmalar, kavramların sürekli genişleyip çoğalmasıyla, ortak bir normatif zemini güçlendirmek yerine kamusal düzeyde problemi kavramada güçlük ve duyarsızlaşma üretebiliyor. Felsefenin burada yapacağı şey, deneyimleri küçümsemek değil; tersine, kavramları sadeleştirip sınırlarını netleştirerek “hangi iddia, hangi kavram, hangi ayırım hangi gerekçeyle?” gibi soruları merkeze almak. Ayrıca Türkiye bağlamında din–sekülerlik gerilimini “indirgmeden” tartışabilen bir felsefi çerçeveye de ihtiyaç duyulduğunu düşünüyorum.

“Bundan sonra hangi yöne evrilmeli?” sorusunda ise ben feminist felsefenin iki şeyi aynı anda yapmasını önemli buluyorum: Elbette fiili toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik eleştiriyi sürdürmek; ama feminizmi giderek dar bir kimlik tartışmasına sıkıştırmadan, zaten içkin olan temel iddiasını daha açık kurmak: Merkezde, insanın potansiyellerine ve haklara erişimine dair ‘cinsiyetle sınırlanmayan’ bir özgürlük ufkunu daha güçlü kurmak. Bu, “kadın odağını bırakmak”tan çok, tartışmayı daha evrensel ve daha kapsayıcı bir normatif zemine yerleştirmek demek.

Bu doğrultuda feminist felsefenin üç yöneline yoğunlaşması verimli olur: (1) hak ve özgürlük merkezli daha güçlü bir evrensellik; (2) yöntemsel titizlik ve kavramsal sadelik; (3) dünyadaki somut problemlere yönelik dikkat. Böylece, feminist felsefenin hem felsefe içindeki meşruiyetini güçleneceğini hem de feminizmin yeniden “insan hayatını dönüştürme” iddiası taşıyan sahici bir özgürleşme projesi olarak görünür kılınacağını düşünüyorum.

Son söz olarak, son yıllarda özellikle genç felsefeciler arasında feminist felsefeye yönelik ilginin arttığını; öğrencilerin bu derslere yalnızca “toplumsal cinsiyet” başlığı için değil, felsefenin temel kavramlarını yeniden düşünme imkânı sunduğu için de güçlü bir merakla geldiğini görüyoruz. Ayrıca feminist felsefenin başka alanlarla kurduğu temaslar da genişliyor: toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarında ve özellikle sosyal bilimlerde,

feminist felsefe derslerine ve kavramsal tartışmalara daha açık bir ihtiyaç ve ilgi oluştu. Bu karşılaşma, feminist felsefeyi felsefenin merkezî sorularını besleyen bir yaklaşım olarak yeniden konumlandırma fırsatı yaratıyor. Kısacası, kurumsal engeller ve kavramsal tartışmalar sürse de feminist felsefenin hem felsefe bölümleri içinde hem de disiplinlerarası alanda daha görünür, daha talep edilen ve daha üretken bir yöne doğru evrildiğini söylemek için bugün elimizde güçlü işaretler var. Bu bana umut veriyor.